

Обредната симболика во антиката и во македонската народна традиција¹

РЕЗИМЕ

Лидија Ковачева

Универзитет „Евро Балкан“, Скопје
kovachevalidija@gmail.com

Клучни зборови: симболизам, обредни дејства, народни празници, стари Грци, македонска народна традиција.

Докторскиот труд под наслов „ОБРЕДНАТА СИМБОЛИКА ВО АНТИКАТА И ВО МАКЕДОНСКАТА НАРОДНА ТРАДИЦИЈА“ брои вкупно 301 компјутерски обработена страница, 147 единици користена литература и 807 белешки. Прегледот на целиот материјал е направен детално, темелно и со повикување на соодветна стручна научна литература, за што сведочат бројните и наместа мошне детални белешки и коментари.

Овој труд, чиј предмет на интерес е обредната симболика на религиозните практики исползувани за време на празнувањата на народните религиозни празници во текот на годишниот календарски циклус кај старите Грци и во македонската народна традиција, е поделен на 6 поглавја, од кои три се посветени на Вовед, Заклучок и Користена литература и три главни поглавја.

„Толкувањето на календарите од антиката до денес“ е називот на првото поглавје, каде што е даден темелен преглед на годишните календари што се употребувале од антиката па наваму и начинот на нивното пресметување и поделба во месеци и денови. Не би можело да се говори за празници ако

¹ Докторскиот труд е одбранет во 2011 година на Институтот за класични студии на Филозофскиот факултет при УКИМ, Скопје, пред петчлена комисија: академик проф. д-р Витомир Митевски, ментор, и членовите: проф. д-р Весна Томовска, проф. д-р Весна Димовска, проф. д-р Танас Вражиновски и проф. д-р Марко Китевски. Публикуван е под два наслова, согласно со темите што се обработени:

1. Симболизмот во празниците кај старите Грци и во македонската народна традиција, Матица македонска, Скопје 2012 и

2. Антички календари, Панили, Скопје 2016.

не се знае во кој период од годината, т. е. во кој месец и во кој ден се празнувале, што укажува на суштествената врска меѓу календарот и религиозните празнувања, обреди и обичаи. Акцентот во овој дел од трудот е ставен на генеалогските аспекти на атичкиот и македонскиот народен календар, преку: астрономскиот преглед, кој ја укажува дистинкцијата на цикличните појави на Сонцето и Месечината како основа за сметање на времето; различните калкулации при пресметувањето на час, ден, недела, месец и година; започнувањето на годината, пресметувањето на престапни години итн., како основни принципи при толкувањето на календарите, не само од технички аспект туку и како социјална интеракција во јавниот живот на луѓето. Дијагоналниот пресек на овие календари дава можност за увид во различните пресметувања на временскиот тек и претставува битна референтна точка за меѓучовечките односи со кои една цивилизација се разликува од друга. Календарите, како социјална интеракција во јавниот живот на човекот, од една страна, го пресметуваат временскиот тек и го одредуваат составот, поредокот и хиерархијата на единиците на годишното време, додека, од друга страна, ги одбележуваат празниците, кои, толкувани како свети денови, ја сочинуваат идејата за една друга реалност, која секогаш се одвива во изворно, свето време.

Носечкиот дел на трудот е второто поглавје, насловено: „Обредната симболика во народните празници кај старите Грци и во македонската народна традиција“. Ова поглавје е поделено на 5 дела: Поделба на празничните циклуси кај старите Грци и во македонската народна традиција и Летен, Есенски, Зимски и Пролетен обреден циклус во атичките и македонските народни празници. Празничните обредни комплекси, испреплетени во годишните календарски циклуси кај старите Грци и во македонската народна традиција, во корелација со природните појави и сезонските промени, временски биле точно утврдени, имале своја содржина, начини на манифестирање и претставувале складно управување на луѓето со времето во кое ги усогласувале своите секојдневни активности и животни текови. Иако од хронолошки и обреден аспект се забележува одредена дистинкција, како во времето на празнување така и во исползувањето на обредните практики, сепак во обете традиции се забележува изедначувањето на перципирањето на овие денови како свети, наменети за чествување на одредени божества. Сакралните значења на религиозните празници, празнувани на колективно ниво во заедницата, во себе содржат одредена социјална димензија, при што заедницата, преку самиот чин на празнување, ја докажува кохезијата на групата и нивната претстава за заедништво кон толкувањето и почитувањето на божествените сили.

Третото поглавје од овој труд, „Обредната симболика на култните места и религиозните практики кај старите Грци и во македонската народна традиција“,

го прикажува симболичкото восприемање на соодветно адаптираните места во природата, толкувани како култни места, наменети за исползување на сакралните потреби на човекот, кои одиграле важна улога при оформувањето на религиозните практики практикувани за време на празнувањата на народните празници. Во старогрчката и во македонската народна традиција почитувањето на култните места, поточно свети дрвја, култни камења и свети води, претставува неизоствен дел од религиозните народни верувања и религиозни практики. Религиозните практики претставуваат алтернативни техники за дејствување врз непредвидливите елементи на човечкото искуство, како и за контрола на надворешниот свет. Значењето на религиозната пракса не лежи во самиот чин на исползување, туку во неговата симболика, поточно во она што е ритуалот и што всушност тој претставува.

Главната нишка на народната духовна култура на Балканот е синкретизмот на религиите на народите што живееле на овие простори. Верата, симболите и обредните дејства, како основни елементи на религијата, претставуваат битна референтна точка во меѓучовечките односи со кои една цивилизација се разликува од друга. Емпириските материјали на старогрчките и македонските традиционални култури, преточени во народните обичаи и ритуалните практики како неизоставен дел од религијата, се едни од индикаторите на етничкиот идентитет и се највидливиот израз на духовната и материјалната народна култура. Богатите старогрчки и македонски народни култури укажуваат на изграден систем, кој го отсликува моделот на светот втемелен врз севкупната активност на луѓето, не само во областа на политичкиот живот туку и во јазикот, религијата и обичаите, како основни индикатори за определување на етничката припадност на народите.

Народните обичаи и верувања во старогрчката и македонската народна традиција потекнуваат од најдалечното минато. Тие речиси секогаш се придружувани со разни таинствени и мистични дејства, кои народот ги употребувал во разни прилики и од разни потреби при празнувањето на празниците, верувајќи, притоа, дека од тоа ќе има некаква помош и корист. И во обете традиции народните обичаи исползувани за време на празниците имаат различна намена, првично здравје, а потоа среќа и благосостојба на оние што го празнуваат празникот, на пр.: заштита на здравјето на домашните, зачувување на имотот, зголемување на родот, излекување на болниот итн.

Религиозните претстави, верувањата, култовите и обредите сè уште постојат при празнувањето на народните празници во македонската народна традиција и култура и постојано се одржуваат со истите содржини, а во некои случаи добиваат нови, кои, иако видоизменети, сè уште функционираат. Народната култура, преточена во народните обредни комплекси, претставува

жив, непрекинат процес низ кој минуваат културните пројави на македонскиот народ. Сепак, обичаите и обредите не се кријат во маглата на непознатото минато и не се со мистериозно потекло, туку се последица на одреден историски процес што може да се проучува. Поголемиот број обичаи што се почитуваат на македонската почва влечат длабоки корени од старите пагански обичаи, кои подоцна, прифатени од страна на христијанството, примиле повеќе христијански елементи.

Оттаму, денешните обичаи и обреди, преточени во празниците и најразличните празнувања во македонската народна традиција, честопати не се ништо друго туку старовремски пагански остатоци од античките празници, останати кај нас во наследство од нашите прадедовци многубошци, но видоизменети според нашата денешна религија и преобразени во христијански празници, каде што улогите на тогашните богови им се дадени на христијанските светци. Денес, во последната етапа на нашите обичаи, можеме да забележиме дека тие сепак опстојуваат и се задржуваат благодарение на народниот религиски календар и на црковното влијание.